

# ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Претплата је на целу годину 3 круне, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добивају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро Угарска).

У Сомбору 28. Фебруара 1901. године.

## ПОГЛЕД НА РАЗВИТАК НЕМАЧКЕ ПЕДАГОГИКЕ У XIX. СТОЛЕЋУ.

— По Цвиллингу. —

(Наставак.)

Ово су у најкраћим потезима основне идеје педагошких начела Песталоцијевих. С правом вели Дитес о истим идејама: „Од доба Песталоцијева и ван круга његових следбеника ни општа педагогика а тако исто ни дидактика није учинила ни један корак у напред, т. ј. није успоставила ни једно једито начело, које би од опште важности по педагошки рад а уједно и истинито било.“ Основне идеје Песталоцијеве тако су јасне и убедљиве, да би човек могао рећи, да је то сасвим природно, да тако мора бити како је то изложено у начелима Песталоцијевим. Па ипак и поред тога мора се признати, да исте нису продрле у све слојеве учитељскога staleжа и раденика на васпитању млађих нараштаја. Свугде слави се Песталоци као највећи или један од највећих мислилаца на пољу педагогике, силноме утицају његових идеја имамо да захва-лимо да се у XIX. веку тако јако развило народно школство, али баш то народно школство, односно учитељство које је у најтешњој вези са тим народним школством не стоји у служби његових идеја, него је већим делом прожето идејама и начелима другог педагога, Хербарта, чији се ученици тако радо називају научним педагозима (wissenschaftliche Pädagogen) и који са неком једностраношћу и неком грозничавошћу презирају свакога школског раденика, који није присталица њихових, једино спасавајућих начела.

Овде ћемо сада у најзбијенијим потезима изложити педагошка начела и идеје Хербарта, као филозофа и његових ученика и исте сравнити са онима, које изложисмо код Песталоције.

Хербарт беше филозоф, те баш у томе и лежи црта која га битно разликује од Песталоција. Док Песталоци једино из искуства црпе своја начела и целога живота свог испитује и проучава појаве душе детиње, да на истима оснује и одреди задатак и смер васпитања, Хербартова педагогика чини, из једног основног начела изведену, метафизично-филозофску систему, у којој се оснивалац њен само у толико користи искуством, у колико исто потпомаже његову систему, а избегава пак ово свагда, чим исто стоји са његовим идејама у опреци. Као непроменљива догма ове филозофске системе јесте: једноставност и јединство човечје душе. Са овим јединством — истина — у опреци стоји свакидашње искуство, које нас учи, да је дете одмах од почетка душевнога живота свог биће које у исто доба осећа, упознаје и има своје воље, — па ипак ово искуство свакидашње морало је места уступити системи филозофској Хербартовој.

Као и Песталоци, тако и Хербарт тврди, да је смер и задатак васпитања: јачање моралнога карактера. Али основ, на коме је по мишљењу Хербартову могуће исти смер остварити, јесте по Хербарту — једино круг мисли и идеја код појединаца. „Само онда можемо рећи,“ — вели он — „да смо васпитали кога, ако смо му у душу детињу знали унети велик и у најмањим делићима тесно везани круг мисли, на основу којих у стању је дете или младић све непријатности околице своје савладати с једне, а с друге стране и све оно, што је у складу са душом његовом и што одговара потребама духа његова, у себе претопити и својном душе своје учинити.“ Упознавање је по учењу Хербартову првобитни облик, у ком се јавља живот душевни, и тек из овога проистичу осећања и воља, и круг стеченог и проширеног знања одређује пут развијању осећања (чуствовања) и воље.

Средство којим се најуспешније може ширити круг упознавања јесте: настава (обука), те због тога и мора се настава средиштем целокупног васпитног рада сматрати. У првим годинама живота, у којима још не може бити говора о каквој одређеној настави, управо и нема васпитања, него само управљања (Regierung). Забављање, надзор, заповест, казна или награда, према приликама и присиљавање јесу средства, којима се управља живот детињи у том добу, тим средствима морају се деца задржати, да уређења и установе старијих не наруше а и сама себе разним неприликама и опасностима не изложе. Тек доцније отпочиње свој рад настава,

и плод тога рода јесте: развијање многостручног интереса (мáра), што затим подстиче на рад вољу, као прави предмет васпитног рада. С почетка и са наставом иде упоредо управљање, али доцније уступа место ово дисциплини, којом се у васпитанику полагаано самосталност буди.

Овако схвата васпитање Хербарт; сравнимо ли ово са начелима Песталоцијевим, на први поглед мора нам упасти у очи, да је настава код Хербарта заузела ово место, које јој по праву и важности и припада, док напротив Песталоци наставу није онолико ценио и ону јој важност придавао, која јој припада. Но Хербарт у својој педагогици прецењује интелект и то чини његова педагошка начела једностранима, ма да се с друге стране мора признати да су васпитна начела код њега у хармоничној и природној целини изложена. Јер никако не може бити истинито и оправдано становиште, да се васпитање тек наставом отпочиње; колико осећаја и представа продрло је у душу детињу, колике склоности су се код њега развиле. још пре него што је у школу ступило и пре него што се настава отпочела! А с друге стране никада не ће поћи за руком никоме, да наставу тако створи, да ова обухвати све области живота човечјег, које су по хармоничан развитак духа човечјег, по јачање моралнога карактера од одсудне важности. Посматрамо ли идеје Хербартове у светлости великих идеја Песталоцијевих, видећемо да и поред све темељитости, којом су израђена поједина, и поред све дубљине мисли, — Хербартовим начелима недостаје оне свежине, која провејава истинитост и стварност идеја Песталоцијевих. Главна црта свакога научног рада ма на ком пољу јесте, да се полазећи са једног основног начела строгим научним апаратом и логиком има успоставити целокупна система, те у толико с правом може се Хербартова педагогика назвати научном педагогиком, — али наравски само до тог доба, док се не обори главно начело читаве системе: јединство и једноставност душе. Али ако нас не варају знаци, тако изгледа као да то време већ није тако далеко. Од доба Хербартова физиолошка и емпирична психологија учинила је велике кораке у народу, и представници Хербартовог аксијома данас су већ доста ретки.

Данас изгледа да је узалудан напор, када желимо да педагогику, као науку у везе строго на једном основу развијене системе спутамо. Једна те иста настава у погледу развијања моралности карактера уродиће разним резултатима код разних индивидуа,



WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА  
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS  
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

баш према различитости њихових душевних особина, према различитости осећања и осећавања, према великој разноликости оних представа, идеја и склоности, које у тако великој мери продиру у душу детињу и ван круга наставног из спољашњег света. — Тврђњу ову може свако својим сопственим искуством посведочити, те тако мора признати, да је једнострано и неоправдано васпитање као такво, једино на интелекту душевном, на настави оснивати.

Толико о Хербарту; са његовим ученицима пак моћи ћемо лакше свршити. Ти педагози не само да укупно васпитање базирају на настави, већ они сву наставу без обзира на индивидуално развијање детиње хтели би и неким културно-историчним јединицама да одреде, једне године хтели би да се одаберу приче, друге године Робинзон, треће повести из библијске историје итд. и тиме хтели би да одреде концентracионе тачке за укупан душевни развитак ученика; ти педагози, као Цилер, не захтевају само особите школе за сироте и оделите за богате, већ захтевају особите и за поједине сталече итд. Према педагозима задатак данашње школе сматра се да је, да се у њој створи место, где ће се и богат и сиромаш, дете отменог и ниског порекла подједнако развијати до моралног савршенства.

\*

Па и поред тога, што се данас већим делом учитељска младеж образује у Хербартовој педагогици како у Аустрији тако и у Немачкој, ипак може се смело тврдити, да већина учитељства стоји данас на земљишту ономе, које је обрадио неуморни Песталоци, исповеда и у живот спроводи његове идеје. — Да је то тако, у том погледу у великој мери имамо да захвалимо неуморном раду трију одличних мужава, који су у историји педагогике неувеле славе стекли, а то су: Бенеке, Дисгервег и Дитес.

Заслуге Бенекове падају већим делом у поље филозофије. Песталоци је своју педагогику основао искључиво на искуству, којим је сâм испитивао и проучавао живот душе детиње, Хербарт је пак резултате његове на основу свога филозофскога система педагогике побијао, и тако између ова два становишта отпочео је рат, који беше положен у руке Бенекове.

Превелика заслуга Хербартова јесте, што је он први применуо индукцију и на пољу психологије и стварањем своје емпиричне психологије што је учинио, да се иста примењивати почела на педагогику. Да му овај посао не беше потпун, да се он и поред свога емпиричног становишта није могао ослободити мета-

физичне идеје о јединству душе људске, то беше једина погрешка при том. Ту је погрешку поправио Бенеке, када је Хербартову психологију ослободио од оне метафизичне основне идеје о јединству душе и када је тиме ударио основ чистој новој емпиричној психологији и етици. И заиста резултати истраживања Бенекова, примењени на педагогику потпуно подудараше се са основним педагошким начелима Песталоцијевим. И тако постаде Бенеке филозофско-научни оснивалац педагогике Песталоцијеве.

Поље рада Дистервегова беше сасвим друге природе. Он беше човек, који живот свој провађаше у школи и школском раду, који своје одушевљење за школски рад црпљаше баш из дела Песталоцијевих, који дух великог Песталоција улеваше и речју и делом у душе млађега нараштаја учитељства немачког, који беше целога живота свог један од најватренијих поборника за слободу и независност школе и педагогике, као науке.

(Наставиће се.)

## Н А Ц Р Т

### специјалнога наставног плана за српску народну неподељену основну школу.

(Наставак.)

Други веронаучни предмет, који ваља да је у најтешњој вези са оним првим јесте: настава у црквено-славенском читању и разумевању. По нашем мишљењу само оно ваљало би и уопће могуће је у основној неподељеној школи на црквено-славенском језику читати и тумачити, што ученици уче појати, које молитве уче напамет, што у цркви у обичним приликама слушају да се чита и поје, — даље ићи и више захтевати, мислимо с једне стране, да је непотребно, а с друге стране да је и неостварљиво већ због скучености времена, које на расположењу стоји нам у неподељеној школи. Заман ће прописивати наставна основа многе лепе псалмове, да се читају и разјашњују у основним школама, кад је то у данашњим приликама посве немогуће остварити. Стога код овога предмета особито наиземо, да га доведемо у што тешњу везу са науком вере; овде ваља да ученици утврде оне молитве, које су учили и на часовима науке вере, а с друге стране овде ваља да науче разумевати све оно, што ће на часовима појања да уче појати.

#### Б) Црквено-славенско читање и разумевање.

*Смер:* Ученици вежбају се у црквено-славенском читању и разумевању духовних песама, тропара, кондака, псалмова и молитава, које се читају и поје на обичним богослужењима.

I. разред.

Ученици у I. разреду уче најпотребније молитве на црквено-славенском језику.

II. разред.

1. *Задатак*: Ученици се упознају са црквено-славенском азбуком и вежбају се у читању појединих речи, изрека, познатих молитава и симбола вере на црквено-славенском језику.

2. *Наставно време*: Седмично 2 получаса непосредне наставе и 2 получаса посредне наставе.

3. *Помоћна средства наставна*: Црквено-славенски буквар за основне школе од Натошевића. — Штица црквено-славенска, издана од Шк. Савета.

4. *Распоред наставног градива*:

*Септембар и октобар*: Познавање писмена славенских, која су једнака са српским. (Страна 3—8.)

*Новембар, децембар и јануар*: Познавање писмена славенских, којих у српској азбуци нема. (Страна 8—10.)

1. и 2. љ, 3. љѣ, њѣ, љ. 4. ю, лю. 5. ню, и ѿ. 6. љ и ѿ. 7. љ. 8. љ. 9. љѣ и љѣ.

*Фебруар и март*: 1. и 2. ѿ. 3. ѿѣ 4. ѿѣ. 5. ѿ и ѿ. 6 и 7. ѿ. 8. ѿ и 9. остало. — Учење славенске азбуке, са означањем имена.

*Април*: Примери за прво читање. 1. а) Хришћанско врлине, четири главне врлине, тајне новог завета и дарови Духа Светог, и б) Молитва Господња и Богородице Дјево. — 2. а) Плодови дарова Духа Светог и дела милости телесне, и б) Молитва јутарња. — 3. а) Дела милости душевне, и б) Молитва пре ручка.

*Мај*: 1. Символ вере (1. и 2. члан). 2. Символ вере (3—6. члан). 3. Символ вере (7. и 8. члан) 4. Символ вере (9—12).

*Јуни*: Вежбање у читању већ свршеног градива.

5. *Наставни поступак*: Како при читању појединих речи, тако исто и при читању реченица има се особита пажња обратити на разумевање прочитаног; непознате речи имају се на српском језику протумачити и по могућству учити на памет.

Код оних писмена, којих и у српском језику има, учитељ ће иста славенска писмена сравњивати са српским, — а код оних писмена славенских којих у српском језику нема, учитељ ће представити иста најпре на табли, за тим пак показати их на штици; после тога ће под односим писменом најпре сâм јасно и разговетно прочитати поједине речи из буквара, тумачећи уједно и значење им, за тим ће сами ученици прочитавати исте речи са разумевањем и напослетку ће учитељ задати ученицима, да се на получасовима посредне наставе још вежбају у читању тих речи, које су већ научили читати.

Фебруара и марта месеца на крају свакога получаса црквено-славенског читања учиће ученици постепено црквено-славенску азбуку напамет.

Месеца априла градиво за читање, назначено под б) предузима се на получасовима посредне наставе и ова настава служи за утврђење већ дотле научених молитава.



III. и IV. разред.

1. *Задагак*: Ученици читају и вежбају се у разјашњавању молитава, духовних песама о св. литургији и великим празницима, наука и закона Божјих, апостола, лакших псалмова и молитава из часословца.

2. *Наставно време*: Седмично 1 получас непосредне и 2 получаса посредне наставе.

3. *Помоћна средства наставна*: а) Црквено-славенски буквар од Ћ Натошевића, Часослов од М. Нешковића, осим тога по потреби и Мала катавасија. — б) За учитеља: Помоћна књига за разјашњавање црквеног појања од Н. Ћ. Вукићевића.

4. *Распоред наставног градива*: Наставно градиво мења се сваке године :

А) Прве године чита се из буквара :

*Септембар*: Примери за прво читање из буквара: 1 а) VIII. и IX. одсек — б) Молитва Св. Духу. — 2. а) X. и XI. одсек. — б) Молитва Св. Духу. — 3. а) XII. и XIII. одсек. — б) Молитва пре вечере. — 4. а) XIV. и XV. одсек. — б) Молитва пре вечере.

*Октобар*: 1—4. а) Песме на св. литургији. — б) Молитва пре учења.

*Новембар*: 1. и 2. а) О Богобојазни и Богољубљу. — б) Молитва после учења. 3. и 4. а) О поштовању старијих и родитеља. — б) Молитва после учења.

*Децембар*: 1. и 2. а) О поштовању учитеља, свештеника и власти. — б) Тропар и кондак на Божић. — 3. а) Апостол на Божић. — б) Тропар и кондак на Божић.

*Јануар*: 1. и 2. Тропар на Богојављење, Св. Саву и Сретеније.

*Фебруар*: 1., 2. и 3. а) О братољубљу и о љубави ближњих. — б) Тропар на Цвети и Ускрс, и ипак ој на Ускрс. — 4. а) Заповести црквене. — б) Тропар на Цвети и Ускрс, и ипак ој на Ускрс.

*Март*: 1. и 2. а) Заповести Божје. — б) Кондак на Ускрс и Воскресеније твоје. — 3. и 4. а) Апостол на Цвети. — б) Тропар и остало на Ускрс.

*Април*: 1. и 2. а) Апостол на Ускрс. — б) Све песме за Ускрс. — 3. а) Апостол на Духове. — б) Тропар на Духове.

*Мај*: 1. а) Апостол на Духове. — б) Тропар на Духове. — 2. а) Апостол на други дан Духова. — б) Тропар на Вознесеније — 3. и 4. а) Апостол рођењу Јована Предтече. — б) Молитва пре спавања.

*Јуни*: Понављање и утврђивање свршеног градива.

Б) Друге године чита се из часословца :

*Септембар*: 1—3. а) Поноћница. — б) Тропар 1. гласа.

*Октобар*: 1—4. а) Са јутрења до шестопсалмија. — б) Тропар 2. гласа.

*Новембар*: 1. а) Песма пресветој Богородици: Величит душа моја. — б) Тропар 3. гласа. — 2. Хвалитни и псалми (Стихови из 148., 149. и 150. псалма) и богородичан. — б) Тропар 3. гласа. — 3. и 4. а) Слава тебје показавшему нам свјет и васкресни тропари. — б) Тропар 3. гласа.

*Децембар*: 1—3. а) Псалам 102. (Благослови душе моја). — б) Тропар 4. гласа.

*Јануар*: 1. и 2. а) Псалом 102. (наставак). — б) Тропар 4. гласа.  
*Фебруар*: 1. и 2. а) Псалом 145. и Јединородни сине. — б) Тропар 5. гласа. — 3. и 4. а) Даље до Вјерују. — б) Тропар 5. гласа.

*Март*: 1. и 2. а) Молитве: Остави и ослаби, прости Боже; Предста-  
тељство и Придите поклонимеја. — б) Тропар 6. гласа. — 3. и 4. а) Господи  
воззвах и Свјете тихи. — б) Тропар 6. гласа.

*Април*: 1. а) Прокимени. — б) Тропар 7. гласа. — 2. а) Молитва:  
Сподоби Господи. — б) Тропар 7. гласа. — 3. а) Молитва свјатаго Симеона  
и трисвјатоје. — б) Тропар 7. гласа.

*Мај*: 1. а) Тропари: Богородице дјево, Крститељу Христов и Под  
твоје благоутробије. — б) Тропар 8. гласа. — 2. а) Молитва о царје. — б)  
Тропар 8. гласа. — 3. и 4. а) Молитва: Иже на всјакоје времја. — б)  
Тропар 8. гласа.

*Јуни*: Понавља се свршено градиво.

*б. Наставни постурак*: Наставно градиво предузима учитељ на полу-  
часовима непосредне наставе. Ученици на тим получасовима вежбају се у  
читању, при чему им учитељ на српском језику тумачи и разјашњује прочи-  
тано, а за тим на получасовима посредне наставе сами се ученици вежбају и  
усавршују у читању свршеног градива.

Наставно градиво назначено под б) у колико је могуће, учи се и  
напамет.

## V. и VI. разред.

1. *Задатак*: Ученици вежбају се и усавршују у читању са разуме-  
вањем антифона, тропара и кондака Христових празника, тропара Богородичних  
и већих светитељских празника, духовних песама, одабраних псалмова  
из часловца.

2. *Наставно време*: Седмично 1 получас непосредне и 2 получаса  
посредне наставе.

3. *Помоћна средства наставна*: а) Часослов од М. Нешковића и  
Малаја Катавасија. — б) За учитеља: Спомоћна књига за разјашњење црквеног  
појања од Н. Ђ Вукићевића.

4. *Распоред наставног градива*: Наставно градиво сваке године мења се:

А) Прве године читају се са тумачењем одабрани  
псалми из часловца:

*Септембар*: Са јутрења из шестопсалмија: 1 3. псалом, 2. и 3. 62.  
псалом, и понавља се све оно, што се читало са јутрења у нижем разреду.

*Октобар*: 1. и 2. 87. псалом. — 3. и 4. 142. псалом и понавља се  
све оно, што се са јутрења читало у нижем разреду.

*Новембар*: Са трећег часа: 1. и 2. 50. псалом. — 3. Остало са  
трећег часа, што је у часослову. — Са шестог часа: 4. 90. псалом.

*Децембар*: Са шестог часа: 1. Молитва свјатаго Василија Великога.  
— 2. и 3. Понавља се са изобразителна оно, што се читало у нижем разреду,  
особито псалми 102. и 142.



*Јануар* : 1. и 2. Псалом 33.

*Фебруар* : Са деветог часа : 1. Псалом 83. — 2. Псалом 84. — 3.

Молитва : Иже на свакоје времја. — 4. Молитва : свјатаго Василија Великога.

*Март* : Са вечерња : 1—3. Псалом 103. — 4. Понавља се оно, што се са вечерња већ читало у нижем разреду.

*Април* : Са великог повечерја : 1. Псалом 24. — 2. С нами Бог. — 3. Ден прешед благодарју тја Господи.

*Мај* : Са јутрења : 1. и 2. Псалом 134. — 3. и 4. Псалом 135.

*Јуни* : Понавља се свршено градиво.

Б) Друге године чита се из мале катавасије :

*Септембар* : 1. Тропар на малу Госпојину, даље тропар и кондак на Крстов-дан. — 2. Антифоне на Крстов-дан и прокимен апостола. — 3. Тропар преподобне матере Параскеве и св. Димитрија.

*Октобар* : 1. Тропар и кондак на Арханђелов-дан. — 2. Тропар и кондак на Воведеније. — 3. Тропар и кондак на светог Николу. — 4. Антифони на Божић.

*Новембар* : 1. и 2. Катавасија Божићна. — 3. Духовне песме : Слава во вишњих Богу. — Јегда приде конец вјека. — 4. Ликуј днес Сионе и Сви јазиси.

*Децембар* : 1. Тропар на Нову годину и светог Василија Великог. — 2. О тебје радујетеја и Небојавленаго. — 3. Тропар, кондак и антифони на Богојављење.

*Јануар* : 1. Тропар на св. Јована и Три Јерарха. — 2. Тропар и духовно-народна песма на светог Саву.

*Фебруар* : 1. Тропар на Сретеније и стихире : Покајанија отверзи ми двери и На спасенија стѣзи. — 2. Тропар и кондак на Благовести. — 3. и 4. Катавасија Благовештенска.

*Март* : 1. Тропар и кондак на Цвети. — 2. Антифони и ирмос на Цвети. — Тропар на велики четвртак и Вечери твојеја тајнија — 4. Стихира : Тебе одјејущагосја.

*Април* : 1. и 2. Катавасија Ускршња. — 3. Антифони на Ускре.

*Мај* : 1. Тропар на великомученика Георгија, Константина и Јелену. — 2. Тропар, кондак и антифони на Спасов-дан — 3. Тропар, кондак и антифони на Духове. — 4. Тропар на св. Лазара и апостоле Петра и Павла. Тропар и кондак преображења.

*Јуни* : Понављање свршеног градива.

5 *Наставни постуак* : Ученици уз стварно и језично тумачење учитељево вежбају се у читању и разумевању одређеног наставног градива на полчасовима непосредне наставе, а усавршују се у томе на полчасовима посредне наставе.

## В) Црквено појање.

Као трећи веронаучни предмет, који служи уопће оном истом смеру, као и ова два, напред наведена наставна предмета, има се сматрати црквено појање.



I. и II. разред.

1. а) *Задатак*: Ученици уче појати кратка одговарања на јектенија: Господи помилуј, Тебје Господи, Подај Господи, Амин. — И духови твојему, Слава тебје Господи слава тебје — Господ воцарисеја и недељне прокимене пред апостолом, — даље ове празничне тропаре: Рождество твоје, Во Јордање, Обшчеје воскресеније и Христос воскрес.

III. и IV. разред.

1. б) *Задатак*: У овим разредима учи се појати: а) велико Господи помилуј, Господи помилуј три пута, молбанско једанпут и три пута, даље велико Тебје Господи и Амин, — б) цело обично мало литургијско појање осим херувимске песме, достојна и причасна, као: Слава Отцу и благослови душе и јединородни Сине, трисвјатоје итд — в) тропари васкресни свих осам гласова, тропар и кондак храма, придите поклонимсеја и предстателство Христијан (IV. разред), — г) даље тропар и кондак на Божић, тропари на Богојављење, св. Саву и Цвети, тропар и кондак на Ускре, Воскресеније твоје и ипакoј на Ускре, тропаре на Вознесеније и Духове.

V. и VI. разред

1. в) *Задатак*: Ученици ових разреда усавршују се у појању онога што су научили у нижим разредима, осим тога уче још појати:

а) једну херувимску песму, једно достојно и причасно недељно, — б) антифоне, тропаре, кондаке и входнаја свих осам Христових празника, тропаре свију Богородичних и већих светитељских празника, — в) духовнонародне песме о Божићу, Новој години, Богојављењу, св. Сави, св. Николи и кнезу Лазару, — г) катавасије празничне: Ускршњу, Божићну и Благовештенску, непорочне васкресне тропаре и антифоне 4 гласа, — д) велики прокимен: Не отврати лица твојега, стихиру: Возсија благодат твоја Господи, Да исправитеја молитва моја, Благословљу Господа, Вечери твојеја тајнија и Тјело Христово, — е) одговарања на заупокојна јектенија при служби и опелу, Со свјатими упокој, Вјечнаја памјат и Свјати Боже.

2. *Помоћна средства наставни*: 1. Мала катавасија и 2. Спомоћна књига за разјашњење црквеног појања од Н. Ћ. Вукићевића.

3. *Наставно време*: У неподељеној школи, због множине других наставних предмета, по нашем мишљењу немогуће је одредити засебне наставне часове и за овај предмет. У овом погледу имаће доста времена учитељ на расположењу, ако само рационално узбуде се знао користити часовима такозваних каталога, које је у смислу издате наставне основе и тако дужан држати пре вечерња и литургије сваког празника и недеље. Осим тога у нижим разредима, особито у I и II разреду предузима се црквено појање у часовима за црквено-славенско читање одређенима.

4. *Распоред наставног градива*: У погледу овога наставног предмета, држимо да је непотребно износити подробан распоред наставног градива по месецима за сваки разред; природа самога наставног предмета према годишњим приликама, држећи пред очима свагда свршено градиво из црквено славенског читања, — јесте најбоље упутство за млада учитеља, како и којим редом ваља му поступати при учењу црквеног појања.

Разуме се да при овом предмету сви ученици уче се заједно, по зато ипак саветно је према потреби и оделито поучавати ученике појединих разреда у оном наставном градиву, које наставна основа прописује за поједине разреде.

\*

На послетку има се овде још приметити, да ваљан и добар учитељ на такозваним каталозима пре св. литургије сваке недеље и празника чита и тумачи са својима ученицима апостоле и св. јеванђеља, те тиме, наравски у многоме доприноси, да му се ученици што више приближе смеру учења уопће науке вере у основној школи, као што то и прописује Наставна Основа, издана 1895 године од Шк. Савета.

(Наставиће се.)

## ГОВОР О СВ. САВИ.

У сомборској основној школи говорио Павле Коњовић учитељ.

*Високопречасна Господо!*

*Милостиве Госпође и Госпођице!*

*Поштована Господо!*

И опет смо се искупили, да се винемо духом у оно старо доба, кад је — као што песник Змај каже — *наша* слава била, да охрабрени и оснажени онда бујним животом народним, који је толико плода донео, погледамо у дане неизвесне нам будућности. Искупили смо се, да се винемо у доба, кад је живео св. Сава.

И сећајући се дана тих, прелећемо у духу све фазе ондашњег и доцнијег народног и његовог живота, који је као луч светли кроз толика сретна и несретна поколења. После многе борбе постизава народ под *Немањом* своје јединство, а св. Сава полаже то јединство на трајан и снажан темељ, стварајући поред снажне државе снажну цркву. И дела Немање и св. Саве тим боље напредују јер су обојица мужеви крвљу тесно везани.

Рођен на престоу као син Немањин и ако не најстарији, однегован беше, да временом може понети круну. Но Богом му би друго суђено, Бог хтеде начинити од њега својега војника — и заиста св. Сава постаде, па и целог века свога остаде *војник Божји*.

Он бежи са сјајних владалачких дворова у светогорске манастире и овде прима скромни монашки чин: Тако постаје од Растка Сава; том примеру следује на скоро за тим и отац му који у студеничкој лаври прими име *Симеона*; затим одлази сину своме, где подиже велељепни *Хиландар*, који још и данас стоји, као дивно сведочанство културне способности српског народа.

Побожност његова и даље га вуче — он у два маха похађа света места и враћајући се по други пут у домовину своју умре у Трнови 12.\*) јануара 1236 год. Тело му би пренесено у манастир Милешево, где се хранило до год 1594. кад га Синан-паша однесе на Врачар и ту спали.

\* \* \*

\*) Дан смрти св. Саве пада на 14. јануар. Спорна је само година, јер неки тврде да је св. Сава умро 1236. г. а други 1235. године (в. Вуловића, Руварца, Станојевића).  
Ур.

На земљама, где је живео народ српски додиривао се Исток и Запад — и као о златну јабуку отимали се о њега Рим и Византија. У том тешком положају спасло је народ српски од брзе пропасти једино мудро држање, по коме су с обе стране чували самосталност своју али не водећи ни с једном силом отворено непријатељство. И када Срби примише веру од Грка чуваху се да им се са вером не натуре и остале грчке установе, те зато поведоше борбу против свега што би ишло на уштрб српској самосталности — поименце стадоше се борити против грчке хијерархије. *Народна црква у народној држави* — то је била девиза, која је са св. Савом победила. А што је девиза та живела у народу — лако је разумети. Је ли могао грчки епископ, коме народ српски беше потпуно стран и по духу и по језику, разумети тежње тога народа и по томе пригрлати интересе његове? И били потпуна била тешко извојевана самосталност државе српске да јој епископе, поглавице црквене из Цариграда шаљу? Свети Сава је разумео ове интересе народа српског а увиђао је да поред страних епископа ни вера не би могла вршити свој спасоносни задатак.

Он чини дакле сасвим по жељи народа српског, када је отишавши у Никеју ондашњу престолницу грчкога царства испословао тамо одобрење самосталне српске архиепископије и што би другом тешко пошло за руком, постизава св. Сава, окружен нимбусом свога високог порекла, које му је на све стране пута утирало и срца освајало.

\* \* \*

Са оснивањем српске архиепископије ступа српска држава у ред самосталних културних држава. Благодотворни утицај оснивања архиепископије српске осећао се у спољним и у унутрашњим одношајима младе државе српске.

У међу народним одношајима својима српска држава се еманципује од штетног византијског уплива, и одржавајући са грчком црквом једино јединство у православним догмама, ослобађа се у управном погледу сваког мешања од стране Грка. Неће више Грци епископи бити органи у рукама лукаве Византије, којој је не народна црква била згодно средство однарођивања. — А исто тако и нападајима од стране римске цркве боље је умела одољевати црква на народним основама.

Још од благодотворнијег утицаја био је рад св. Саве у унутарњем погледу. Божја реч, слушана са усана Срба архијереја продираше у срца народна. И где — јеретици се обраћају правој вери, и међу свештенством и народом развија се узајамна љубав. Видећи на челу цркве своје мужа, који се одрекао круне, те — по општем мишлењу света — највећег блага земаљскога, народ верује у идеале религије и пригрљава веру православну тако силно, да му она у току времена постаје поред језика најбитније обележје. *Православна црква постаје народном црквом.*

\* \* \*

А у каквом је одношају црква са државом? Да ли остварујући своје идеале, те две важне чињенице друштвенога благостања долазе једна са другом у сукоб? Познаје ли стара српска историја борбе између цркве и државе, са каквом се на западу срећемо? Не! Св. Сава створивши народну цркву, створио је између цркве и државе ону хармонију, која је на западу непозната.

Стара српска држава не познаје поделу црквене и световне власти. Нема ту оне гадне борбе, која имајући само циљ пред очима не бира средстава, као што су у римској цркви рекли „*циљ осветлије средства*.“

Моћ цркве почива на љубави и оданости како народа тако и владара, који се надметаху у побожности, у дизању манастира, тада скоро јединих расадника просвете, а доцније у несрећна времена скоро јединих уточишта народног живота — и скоро сви примивши монашки чин на себе бише уврштени у свеце. Народ не уме лепше наградити своје велике синове, него уврштењем у свеце. На тај начин је историја српске цркве и државе у многим невољна. И Србија цвета и напредује, она одолева и спољним и унутрашњим непријатељима, она привлачи на себе пажњу читаве Европе — и сви јој признају улогу водиле на Балканском полуострову.

\* \* \*

Али посред цветања, које најлепше плодове обећава, наилази на народ српски навала Турака. — Заман су јуначке борбе, узалуд проливена крв — Турци побеђују и са победом том пада стара српска држава, нестаје самосталности народне. После периоде славе, долази периода беде, патње и понижења.

Али као што историја у опште не зна, да се даје умље за безумље; да се културно јаче племе претопило у некултурно, и ако је овоме морало за време и подлећи и одрећи се можда своје самосталности, тако и српски народ није могао сасвим изгубити свој духовни живот народни. За то су се бринули спомени славних отаца; за то су се бринули народни певачи гуслари; за то се бринула у првом реду света вера православна, која никада није дала, да се угаси живот народни; у манастирима, чуварима вере и живота народног одржава се дух заједнице народне, јер ту се састају Срби из свију крајева; и што се у Босни и Херцеговини народ истурчио, узрок је — по мишљењу једног великог историка (Ранке-а) — то, што у крајевима тим не беше толико манастира, који би чували старе успомене. И тако разумемо, што је поред све потиштености увек било људи, који се не хтедоше поклонити пред угњетачима народним, него изабраше гору зелену за стан свој и борише се за права свога народа. То су хајдуци — ти последњи, идеални браниоци српске независности, племенити заштитници свију угњетених.

Тако разумемо, што су се и самом бечком ћесару свидели Срби као zgodни савезници и он их позива на оружје противу заједничког непријатеља, радо их види као грађане државе своје; и Срби прелазе овамо, да по цену крви своје нађу овде другу домовину; *домовину*, у којој ће моћи и даље живети својим народним животом, који се огледа нарочито у слободном исповедању православне вере и слободној употреби свога језика. Под том погодбом дошли смо овамо и *тога ниги смо се одрекли, ниги ћемо се одрећи!*

\* \* \*

Борба за опстанак народни није престала ни по пресељењу у ове крајеве; с почетка се наставила борба против старог противника — али када је сила турска, бар за онај део народа, који се у ове крајеве преселио, престала бити опасна, видесмо се угрожени и у вери од латинства и од уније а у Ердељу и од калвинизма; свуда пак од несретне феудалне системе коју је тек 1848. у пролеће добри краљ Фердинанд укинуо.

УНИВЕРЗИТЕТСКА  
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBELGRADE.BS

Листови повеснице српске и опет се пуне црним странама. Ко би набројао оне силне нападаје и на саму цркву нашу, на народни језик и на обичаје народне, којима је нападцима наш српски народ у Хрватској и Далмацији изложен био. Ко би набројао она вероломна гажења уговора! Па ипак нисмо клонули! У гонењу још силније пригрлисмо православну веру нашу, која нас је одојила и језик свој, нама најлепши међу најлепшима!

И када се у старој матери земљи све на оружје диже, када дивови српски витештвима својима изазивају чуђење целог света, ми смо у духу с њима и са пуно наде и страха погледамо на браћу нашу. Где је Србину добро, ма где он био, ми се заједно са њиме радујемо, као што и болове његове заједно осећамо — и никаква сила неће моћи прогнати из срдаца наших мисао о духовном, о културном јединству целог нам народа. И са поносом погледамо на све, што служи мисли српској, што диже духове српске.

Мелени смо — али радећи у правцу, у коме је делао св. Сава, осећамо се велики. Још живи дух св. Саве међу нама, и поред свију зала још не клонимо!

Ено светлих примера неумрлих: Саве Текелије и Саве Вуковића, ено у најближој прошлости барона Милоша Бајића, и још много других; — који подигавши делима својима себи вечите споменике, дадоше доказ буднога духа и свести народне; — као и дичних мужева преминулих и многих који цео век провели и проводе на српским просветним заводима паштећи се, да дигну тиму српски народ, да га изједначе са просветом најпросвећенијих народа овога доба.

\* \* \*

И са прошлости славне упримо поглед свој на садашњост — високој столици архијерејској српској — наследника круне св. Саве. И са синовљим страхопоштовањем покланемо се светој поглавици овопредеоно православне цркве наше Патријарху Георгију Бранковићу. Дужност нам је, као добрим синовима цркве наше са синовљом захвалношћу поменути она многа добротинства, којима је Његова Светост већ за живота народ свој обасула:

*Он оснива фонд св. Саве за потпомагање вероисповедних школа народних;*

*Он пружа своје родном месту средства, да безбрижно може издржавати вероисповедне школе своје;*

*Он диже Белом Брду школско здање;*

*Он оснива монашку школу;*

*Он диже српску манастирску штампарију;*

*Он прилогом својим од преко 200.000 круна диже богословски семинар у Ср. Карловци;*

*Он стално води бригу свију просветних завода српских*

Али круна свију добротинастава Његових, којим је читав народ српски, а нарочито нас *Сомборце* обвезао јесте *Приправничко Училиште* које ће као расадник просвете бити народу српском оно, што му је некад Хилендар био. И када се захвално потомство буде још увек снажило храном науке у прожетном дому који подиже света десница Патријарха Георгија Бранковића — и загревала примером узвишеног племенитог Добротвора — у велико ће умук-

пути гласови, који данас у грудима сваког пријатеља народног, родољубиви бол изазивају. Сви, који одиста воле свој род виде Тебе, Свети Патријарше, у реду великих добротвора наших, јер као и они и Ти си нас задужио великим делима својим. Дужност је наша враћати тај дуг. А враћамо га, радећи у оном правцу, који су нам св. Сава и његови велики последници обележили. Радимо сви поштено на томе, да се не угаси име *српско*, да се не изгуби вера православна! Не допуштајмо, да се све већма шири у народу нашем она опасна равнодушност према свему, која нас је равнодушност дотле довела, да се — признајмо на жалост нашу — у будућност српску на много места скоро не верује.

У место те очајне малодушности, пригрлимо нашу свету веру православну, која нас је кроз толике векове а уједно и невоље спасла; чувајмо и негујмо свој лени језик српски, то највеће благо наше и не заборављајмо никада колико сваки на своме месту дугујемо своме народу. У место да стојимо само скрштених руку, радимо сваки на своме месту уверени да нам рђд неће остати без успеха, јер ће народ, који је умео толике невоље победити уздајући се у Божију помоћ и у будуће одолевати свима искушењима, *ма она с које стране долазила!*

Нека да Бог, да народ српски, да омладина српска из рђда великих својих и народних мужева, чијој је успомени посвећен данашњи дан, *то* научи, да народ свој они највећма љубе, који за њега највише и најпоштеније раде!

Онда ћемо моћи достојно изаћи пред лице св. Саве и са поносом му кликнути: Слава првом просветитељу српском Светом Сави! Слава му! Слава!

## Н Е К Р О Л О Г.



Његово Величанство

**Краљ Милан I. Обреновић IV.**

Први краљ иза Косова ослобођене Србије, преминуо је 29. јануара о. г. у Бечу, а сахрањен је 3. фебруара о. г. у манастиру Крушедолу у Фрушкој Гори.

Вечан му спомен!

† **Стеван Лазић** умировљени управитељ Православне Српске Гимназије Карловачке, члан црквено-народног Школског Савета, члан патроната гимназије Карловачке, Архидијецезалне Конзисторије и

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Административног Одбора, после дуге и тешке болести преселио се у вечност 2. (15.) фебруара ове године у својој 71. години. Погреб многозаслужног школског трудбеника овог обављен је 4. фебруара. На опелу је присуствовао Његова Светост Патријарх *Георгије* а началствовао је високопреосвештени епископ бачки Митрофан уз припомоћ многобројног свештенства. Посмртне говоре држали су г. г. Василије Вујић директор гимназије и Ст. В. Поповић управитељ Текелијанума. Тело покојниково је сахрањено у породичној гробници на Черату. Нека је слава овом знаменитом школском мужу и нека му је вечна успомена!

† **Милева Гавриловић рођ. Костић** супруга нашег поштованог сурадника преч. г. јереја Милутина Гавриловића пароха сомборског, упокојила се 2. фебруара т. г. у 36. години живота свог. Покојница је с одликом свршила учитељску школу у Сомбору, те је за тим до ступања у брак учитељевала у свом родном месту Новоме Саду. Била је одушевљена Српкиња, те се с тога вазда интересовала, а у свом кругу и заузимала, за напредак српских ствари. Као девојка основала је у Новоме Саду девојачко друштво, а Сомборској Добротворној Женској Задрузи била је основни стуб. Као супруга, мати и домаћица могла је служити за узор, с тога је са уцвиљеним супругом, са троје малолетне дечице и осталом родбином искрено оплакује сваки познавалац. Лака јој црна земља и вечан јој спомен!

† **Милена Ајваз** испитана учитељица преселила се у вечност 21. фебруара т. г. у 20. години живота свога у наручју своје матере у Великој Кикинди. Бог да јој душу прости!

## Б Е Л Е Ш К Е.

**Стање школства у Хрватској и Славонији концем 1899/1900 год.** Концем прошле 1899/1900. године било је у Хрватској и Славонији 1378 опћих пучких школа, те према томе једна школа долази на 1586 становника. За издржавање ових школа утрошено је 3.540,635 кр 47 ф. На једног учитеља трошило се просечно 1183 кр 68 ф., на једну школу 3982 кр. 15 ф., а на једног ученика 32 кр. 60 филера. Од укупних школских трошкова на једног становника долази 1 кр. 69 филера — Православних српских вероисповедних школа било је 23. — Виших пучких школа било је 29.

**Дарови школама и учитељима.** Његово високопреосвештенство епископ пакрачки Господин *Миرون* изволео је и ове године послати претплату на наш лист за школе у Капелни и Сухомлаки у пакрачкој, и за вероисповедну школу у Липови у будимској дијецези. — Врли родољуб и књижевник г. Арса Пајевић претплатио је на наш лист за школе: у Приштини, Митровици, Скопљу, Солуну, Гљилани, Прилици, Дјевичу, Велесу, Феризовићу, Ђурђеви Стубови и Цариграду. — Из закладе почившег архимандрита Стефана Михаловића примају наш лист ове 1901. године школе у Плашком, Костајници и Дубици у епархији горњо-карловачкој, као и српске школе у Вемени, Ланчугу и Бати у будимској епархији. — Хвала дароватељима!

---

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампариа Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.